

А. О. Гелич, к.ю.н.,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
І. М. Бокоч, старший викладач,
Київський університет права НАН України, м. Київ

ПРАВО ГОСПОДАРСЬКОГО ВІДАННЯ ЯК ЮРИДИЧНА ФОРМА МАЙНОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У період перехідної ринкової економіки держава, не маючи можливості безпосередньо господарювати з об'єктами, що їй належать, і водночас не бажаючи втратити на них право власності, об'єктивно була змушена випускати у сферу господарювання юридичні особи-підприємства, закріпивши за ними своє майно на певному речовому праві. Це і виявилось важливою причиною появи поряд з іншими речовими правами права господарського відання. Сьогодні в Україні продовжується реформування економіки, тому детальне дослідження такої правової категорії як право господарського відання, набуває все більшої актуальності [1, с. 293].

Відповідно до ч. 1 ст. 136 ГК України право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених цим Кодексом та іншими законами.

Термін «право господарського відання» прийшов на заміну терміну «право повного господарського відання», що ним у Законах України «Про власність» (ч. 1 ст. 10) від 7 лютого 1991 р. та «Про підприємства в Україні» (ч. 3 ст. 10) від 27 березня 1991 р. позначалося право, на якому майно закріплювалося за державними підприємствами.

Право господарського відання – це правова форма, що застосовується для встановлення правового режиму майна, закріпленого лише за суб'єктом підприємництва. Р. Таш'ян наголошує, що ГК України оперує поняттям «суб'єкт підприємництва», зміст якого є дискусійним. Відповідно, невизначеність поняття суб'єкта права господарського відання є однією з найбільших вад вітчизняного законодавства [3]. Дійсно, господарське законодавство не визначає поняття суб'єкта підприємництва, але використовує зазначений термін, коли регламентує господарську комерційну діяльність (підприємництво). Суб'єктів господарювання, що здійснюють таку діяльність, ГК України називає підприємцями (ст. 42). Більше того, згідно з ч. 2 ст. 45 ГК України порядок створення, державної

реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва окремих організаційних форм визначається ГК України та іншими законами. Очевидно, що законодавець ототожнює поняття «підприємець», «суб'єкт підприємництва» та «суб'єкт господарювання, що здійснює господарську комерційну діяльність». На основі визначення суб'єктів господарювання, яке міститься у ч. 1 ст. 55 ГК України, можна сформулювати визначення суб'єкта підприємництва тільки з поправкою, що це є учасник господарських відносин, який здійснює господарську комерційну діяльність [1, с. 299].

Крім цього, ч. 2 ст. 136 ГК України містить вказівку на те, що суб'єкт підприємництва, який здійснює господарювання на основі права господарського відання, є підприємством. Статус юридичної особи, яким наділене підприємство, дозволяє такому суб'єкту підприємництва не лише закріпити за собою майно засобами бухгалтерського обліку і тим самим відокремити його від майна інших суб'єктів господарювання, власника тощо, а й звертатися до суду за захистом порушених майнових прав і в тому випадку, коли таке порушення мало місце з боку власника.

Отже, за суб'єктами господарювання, які не належать до суб'єктів підприємництва, майно не може закріплюватися на праві господарського відання. Щодо них застосовуються інші форми правового режиму (право оперативного управління, право користування тощо). Для порівняння варто відзначити, що за законодавством Російської Федерації майно на праві господарського відання належить лише державному або муніципальному унітарному підприємству (ст. 294 ЦК РФ), а за законодавством Республіки Казахстан – державному підприємству (ст. 196 ЦК РК), яке може бути республіканським або комунальним.

Право господарського відання – це речове право суб'єкта підприємництва, який, так само як і власник, володіє, користується і розпоряджається закріпленим за ним майном. Проте, якщо зазначені повноваження власника носять абсолютний характер, то суб'єкт підприємництва, за яким майно закріплене власником (уповноваженим власником органом) на праві господарського відання, обмежений у здійсненні повноваження розпоряджатися окремими видами майна, яке (повноваження) він може реалізувати лише за згодою власника. Випадки одержання такої згоди передбачені ГК України та іншими законами [2, с. 226].

Право господарського відання, крім обмеження суб'єкта підприємництва у розпорядженні окремими видами майна згодою власника (уповноваженого органу), характеризується і тим, що власник майна, закріпленого за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за

використанням та збереженням належного йому майна. Такий контроль може здійснюватись власником як безпосередньо, так і через уповноважений ним орган. Проте в будь-якому випадку такий контроль не повинен призводити до втручання в оперативно-господарську діяльність підприємства [4, с. 214].

Таким чином, право господарського відання – це право юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку господарську діяльність, тобто є суб'єктами підприємництва, похідне від права власності, з обмеженням повноваження розпорядження окремими видами майна за згодою власника (уповноваженого органу).

Література

1. Актуальні проблеми господарського права: [навч. посіб.] / За ред. В. С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 528 с.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини; кол. авт.: О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина та ін. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
3. Таш'ян Р. Право господарського відання майном у законодавстві України, Російської Федерації та Республіки Білорусь: порівняльний аспект / Р. Таш'ян // Юридичний радник. – 2007. – № 1(15) [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/>
4. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / В. С. Щербина – 6-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 640 с.

УДК 347.440.14 (043.2)

Гриняк О. Б., здобувач,
НДІ приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, м. Київ

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ЖИТЛО

Відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Інакше кажучи, за спадковим договором подружжя зобов'язується виконувати розпорядження відчужувача житла і в разі його смерті набуває право спільної власності на житло відчужувача.

Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Подружжя, яке набуває права спільної власності